

Л. В. Кравчук

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

МИСТЕЦЬКІ СЛОВА-УНІКУМИ В МАС-МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

У статті виявлено, класифіковано й проаналізовано мистецькі слова-унікуми в засобах масової інформації.

Ключові слова: мистецтво, слова-унікуми, культура, дискурс.

Одним із елементів життя сучасної людини, який відображає усі суспільні процеси, є засоби масової інформації. Мас-медіа впливають на громадську думку, швидко охоплюють велику аудиторію, визначають духовні цінності. М. А. Жовтобрюх вважав, що мова преси *«органічно зв'язана з історією народу, долею його культури»* [1, с. 8].

Якщо говорити про багатofункціональність національної мови, то можна зацікавитися дослідженням І. Огієнка *«Українська культура»*. Саме у цій праці, видатного українського державного, культурного та громадського діяча, науковця-енциклопедиста, можна знайти такі слова: *«Мова — це наша національна ознака, в мові — наша культура, ступінь нашої свідомості»* [3, с. 239]. Іван Огієнко переймався багатьма питаннями лексикології, адже поява нових реалій культурного та духовного життя вимагало появи нових слів, які б номінували дані поняття.

О. Стишов, досліджуючи мову засобів масової інформації, відзначав, що мова мас-медіа є *«своєрідним дзеркалом сучасної літературної мови, у якому відбивається багатofункціональність національної мови, ступінь її інтелектуалізації, зокрема через поширення термінів з різних галузей знань та їхню загальномовну адаптацію»* [2, с. 32].

Мистецтво, як художнє осмислення матеріальних та духовних цінностей людини у певній галузі знань, пов'язане зі всіма сферами життя людини [4, с. 525]. Альфред Вайтхед відзначав, що мистецтво — *«це стилістична парадигма (система, зразок) будь-якої культури. Воно являє собою цілеспрямоване пристосування видимості до реальності»* [5, с. 525]. З огляду на це лексика, яка знаходиться у мистецькому дискурсі, виділяється своїм багатством та складною системою.

На сьогодні слова-унікуми часто проникають й у цю галузь культури, оскільки сучасне українське мистецтво розвивається дуже прогресивно, взаємодіючи з усіма тенденціями світової культури, а, як стверджував Гіппократ, життя коротке, а мистецтво вічне [6].

Актуальність дослідження полягає в тому, що в наукових працях, які представлені в лексикології, не висвітлені слова-унікуми в мистецькому дискурсі. Хоча в цій галузі працює ряд вчених-лінгвістів (П. Дудик, М. Жовтобрюх, Ж. Колоїз, С. Караванський, О. Стишов, О. Турчак, О. Семенко та інші). Отже, **метою нашої статті** є виявлення, класифікація й аналіз мистецьких слів-унікумів у засобах масової інформації.

Поява слів-унікумів пов'язана з виникненням нових слів, які з'являються у процесі мовленнєвої комунікації або творяться носіями мови для емоційності та експресивності, оскільки у такий спосіб вони привертають увагу реципієнта до потрібної інформації.

Великий глумачий словник трактує **унікум** як «рідкісний, єдиний екземпляр чого-небудь // Про людину незвичайну у якомусь відношенні» [4, с. 1296]. Автор пропонує власне визначення терміна «**слово-унікум**». Це рідкісне слово, єдиний екземпляр певного слова, часто словосполучення, яке є незвичайним та незвичним у якомусь відношенні. Близькими за значенням до слів-унікумів є okazionalізм та потенційні слова (автор не диференціює у цій статті такі поняття, адже цей аспект не є метою нашого дослідження).

Мистецька тема в мас-медіа зумовлена активізацією відповідних слів-унікумів. Серед останніх найбільшу групу становлять слова, які пов'язані з **кіномистецтвом та телебаченням**. Сучасні засоби масової інформації розкривають цілий спектр таких слів та словосполучень. Загалом автор виявила такі слова-унікуми, як: **альтер-его, антиоскар, артхаус-кінотеатр, доаватрова ера, жахливчики, зомбоящик, кінобум, кіноказкар, кінокритикеса-метр, кіноманія, кінокорито, кінофобія, копродюсери, легкотравний парафраз, новоканалівець, неголівудський, скрипт-доктор, поп-пейзаж, шоуфобія, «Шоуманія», шоумарафон, класик-шоу, рекламожер, шоубій, шоуман, шоу-пані, інтервівець, поттероман, ширвжиток, розпаралелювання зйомки, кіногенічна фортеця, невписаність**. Наприклад, «Можливо, поява Бартонової «Аліси» в «доаватарову еру» і зчинила б галас» (Дзеркало тижня, № 10, 2010. — С. 14); «Десятки саморобних абсурдних **жахливчиків** про зомбі, робокотів та іншу нечисть» (УТ, № 3, 2011. — С. 52); «Та особливо звернути увагу слід на...**кінобум** у країнах, що розвиваються» (Український тижень (далі УТ), № 9, 2011. — С. 54); «**Кіногенічна фортеця**: фігурувала у блокбастері» (УТ, № 5, 2011. — С. 45); «Аргументів не дивитися «**зомбоящик**» стає дедалі більше» (УТ, № 2, 2011. — С. 62); «Це й «невписаність» у наш навколишній **поп-пейзаж**» (Дзеркало тижня, № 12, 2010. — С. 14); «І, примирившись із корпоративним статутом Walt Disney Pictures, він зняв цілком **легкотравний (для мас) парафраз історії**» (Дзеркало тижня, № 10, 2010. — С. 14).

Зростає кількість слів-унікумів з початковим елементом відео: **відеорозіграш, відеопародія, відеофіл, відеороб, відеократія, відеомаячня, відеохуліганство, відеоманія, відеоарт**. Наприклад: «Смішний **відеокліп**», «Смішний **відеорозіграш**», «Смішна **відеопародія**», «**Відеохуліганство**», «Смішне, але інше» (Газета по-українськи, Вінниця, № 130, 2010. — С. 4).

Активно утворюються й поширюються слова-унікуми з елементом теле: **телегероїн, телелогічний, телемаячня, теледальтонізм, тележінка, телезалежність, телеказка, телеконсерви, телеманія, телемен, телебій, телегламурність**. Наприклад, «**Телегероїн**: серіальна залежність стає нерозв'язною проблемою пострадянських країн» (УТ, № 2, 2011. — С. 50); «За кількахвилинною **телегламурністю** кінофестивалів криються рутина і будні» (УТ, № 6, 2011. — С. 59); «Так закінчуються **телеказки** про кохання» (УТ, № 19, 2011. — С. 25); «Найвідоміші і найпопулярніші вітчизняні **тележінки** — Катерина Осадча та Марія Єфросиніна»

(Україна молода, № 32, 2010. — С. 17); «**Телеконсерви** із запахом: окрім російських «звезд», наше ТБ дало притулок і колишнім **телесимволам** епохи Кучми — Д. Гордону, Я. Табачнику» (УТ, № 19, 2011. — С. 27).

Нові унікальні слова часто є назвою нових програм на телебаченні. Їхніх завданням є привернути уваги глядачів такими назвами, як: «**Шустер LIVE**», «**X-фактор**», «**Караоке на причалі**», «**Шоуманія**», «**Інфошок**», «**Файна Україна**», «**Помілаандерсон**», «**Прожекторперісхілтон**», «**Майданс**» тощо. Наприклад, «**На охочих поспівати чекає змагання «Караоке на причалі», а для поціновувачів театру відбудеться вуличний спектакль «Червоні вітрила»** (УТ, № 8, 2011. — С. 61); «**У гумористичних передачах на зразок «Прожекторперісхілтон» чи Comedy Club дуже часто глузують з України»** (УТ, № 5, 2011. — С. 44); «**Якщо детальніше про «X-фактор»** (Дзеркало тижня, № 10, 2010. — С. 14); «**...враженнями від переглянутого «Шустер LIVE» чи якогось іншого болота, щиро дивуюся»** (УТ, № 5, 2011. — С. 45); «**Тиждень тому на ICTV стартувало «чоловіче» шоу «Помілаандерсон»** (Україна молода, № 32, 2010. — С. 17); «**Ідея шоу «Майданс» одного російського політтехнолога — забронювати на рік наперед центр столиці, щоб унеможливити там протести»** (УТ, № 19, 2011. — С. 24).

У сучасному українському медіа-просторі поступово зростає й кількість слів-унікумів зі сфери музичного мистецтва. Це такі слова, як: **медіа-арт**, **МедіаДено**, **хедлайнери**, **фанероман**, **бумбок-сівський трип-хоп**, **ейсід-джаз-банда**, **імпрези**, **ефемки**, **фронтвумен**, **мега-івент**, **піар-перебільшення**, **ріанобой**, **мультикультурний**, **PR-хитрощі**, **у «топі»**, **топ-діджей**, **феніксувавши**, **FM-лабірент**, **максідром**, **напівандеграунд** («...А також крутий сучасний **мега-арт** у проєкті «**МедіаДено**», в Палаці мистецтв, окрім хедлайнерів «абстрактного» Василя Бажая» (УТ, № 36, 2010. — С. 54); «**Ріанобой** — працює, а *Esthetic Education* — відпочиває» (Україна молода, № 37, 2010. — С. 21); «**...тепер опинилася в «топі»** головних українських зірок. І ніби «**феніксувавши**», **постала перед світом оновлена»** (Дзеркало тижня, № 10, 2010. — С. 14); «**Натомість є десятки однаковісінких за контентом ефемок»** (УТ, № 6, 2011. — С. 56); «**Свої права С. Харчук відстоює тим, що проводить хороші фестивалі й видає CD-збірки з музикою учасників тих імпрез»** (УТ, № 6, 2011. — С. 57); «**Це не піар-перебільшення?»** (УТ, № 4, 2011. — С. 45); «**Фронтвумен** популярної «Крихітки» (екс — «Крихітка Цахес») Саша Кольцова має сміливість займатися не обслуговуванням корпоративів, а справжнім мистецтвом» (УТ, № 19, 2011. — С. 52); «**До і після презентацій — виступи відомих музичних гуртів і топ-діджеїв, конкурси серед художників і глядачів, шоу, виставки»** (Міжнародний туризм, № 3, 2011. — С. 12).

Чимало унікальних слів та словосполучень літератури можна віднайти у пресі, а саме: **Анонімус**, **безпоеття**, **дієписець**, «**кай-фологія**», **журфікси**, **забронзовілість** українських класиків, **забуж-кінські** вірші, **неотрадиціоналізація**, **притча-кокос**, «**Слівафестон**», **шаховсько-хіпкулівські** дифірами, **кренделі-бретци**, **фейлетонно** зображене. Приклад, «**...розпочали пошук слов'янських городищ-центрів «закарпатського» князівства, які згадав Анонімус»** (УТ, № 2, 2011. —

С. 40); «На такому **безпоетті** помітними стають **«Кайфологія»** Павла Коробчука» (УТ, № 1, 2011. — С. 57); «Музей має свої традиції: 13 числа кожного місяця тут проводяться чаювання на «Булгаковській веранді» та **журфікси**, а також постійно працює клуб «Субота у Бегемота» (Главред, № 21, 2010. — С. 14); «Повернення **«забронзові-лості»** українських класиків, що було одним із чинників відлякування учнів від літератури» (УТ, № 36, 2010. — С. 26); «Заборонена філософська **притча-кокос** «Звенигора» для Сергія Ейзенштейна була новим словом нової людини кіно» (УТ, № 5, 2011. — С. 59).

Нові літератори часто створюють слова-унікуми, з метою акцентувати увагу на своїх творах, заінтригувати читачів. Так, з'явилися **«Березневі митці»**, **«Джинсове покоління»**, **«Карпатська Саламандра»**, **«Буба»**, **«Галуна-Лалуна»**, **«Словник-Дзвоник»**. Приклад, **«Історія про Слоника-Дзвоника»** Володимира Читай» (УТ, № 3, 2011. — С.61), **«Галуна-Лалуна, або Іван Сила на острові Щастя»** Олександра Гавроша» (УТ, № 3, 2011. — С. 61); **«Буба»** книжка не лише для підлітків, а й для їхніх батьків» (УТ, № 3, 2011. — С. 61); **«Березневі митці. Джинсове покоління. Закарпатські поети вже видали кілька антологій та індивідуальних поетичних збірок»** (УТ, № 5, 2011. — С. 55); **«Також учасники та гості «Слівафесту» визначатимуть книгу всіх часів і народів»** (УТ, № 6, 2011. — С. 62).

Мас-медіа популяризують слова-унікуми із **театрального мистецтва**. Це такі слова-унікуми: **вистава-конструкт**, **гіпергострі теми**, **принцип «вербатім»**, **ілюзії-паразити**, **in-yeer-face-theather (театр-вам-в-обличчя)**, **ейндховенський Парк-театр**, **младодраматирурги**, **«реаніматори» національної сцени**, **Ур-Гамлет**, **шароварницька манера**. Наприклад, **«Драматирурги стали використовувати принцип «вербатім» (виник у США): записи на диктофон реальної мови певних соціальних груп, щоб потім використати їхні живі репліки в п'єсах»** (УТ, № 3, 2011. — С. 56); **«...режисура сьогодні перетворюється на складну виставу-конструкт, яка ґрунтується на особистих режисерських текстах-задумах»** (УТ, № 3, 2011. — С. 57); **«Завдання театру — позбавляти людину ілюзій-паразитів, хай це надто жорстоко, але людина має перебувати в реальності»** (УТ, № 3, 2011. — С. 57); **«Як різновид нової англійської п'єси в Лондоні з'явилося таке поняття, як in-yeer-face-theather (театр-вам-в-обличчя, що найбільше пов'язувалося саме з іменем Сарі Кейн)»** (УТ, № 3, 2011. — С. 58); **«Мацей Новак був серед «реаніматорів» національної сцени»** (УТ, № 8, 2011. — С. 54); **«Я покажу фрагмент з «Ур-Гамлета», де брали участь артисти з Бал»** (УТ, № 4, 2011. — С. 61); **«Вічні Наталки Полтавки, Кайдаші й кілька творів Ольги Кобилянської ставлять у дещо шароварницькій манері»** (УТ, № 3, 2011. — С. 57).

Динамічність **дизайнерського мистецтва** сприяла виникненню відповідної підгрупи слів-унікумів. До них відносимо такі слова: **гіперреальність**, **мегавбрання**, **мега-знаменитість**, **мегакутюор'є**, **етнокутюор**, **носибельний одяг**, **«кризова» мода**, **откутюорний креатив**, **откутюорщина**, **шанувальники-хіпстери**. Наприклад, **«Репортаж із зіркової доріжки, якого в режимі нон-стоп крокують мега-знаменитості в мегавбраннях від мегакутюор'є»** (УТ, № 6, 2011. — С. 59); **«Якщо не**

для критиків та прихильників **«откутюрного»** креативу, то для шанувальниць красивого, але при цьому **«носибельного»** одягу — напевне» (Україна молода, № 18, 2010. — С. 16); «...а його донька-дизайнерка Олеся Теліженко перенесла в **етно-кутюр»** (Україна молода, № 70, 2009. — С. 13); «Загалом за результатами Міланського тижня прет-а-порте можна зробити висновки, що чорний однозначно є лідером **«кризової» моди»** (Україна молода, № 43, 2009. — С. 16); «Розвеселила улюблениця кївських модників Ксенія Марченко (X'O), яка цього разу запропонувала своїм **шанувальникам-хіпстерам** погратися в ... селюків» (Дзеркало тижня, № 11, 2010. — С. 16).

Нерідко з'являються в мас-медійному дискурсі слова-унікуми, які є частиною **образотворчого мистецтва**, зокрема: **«АллаArt», арт-місія, ахроматична гама, ар-деко, псевдоПіросманії, трешевий** пострадянський антураж, **караваджівські** композиції... («Під час туру буде презентований також фотоальбом **«АллаArt»**, куди ввійшли близько 200 світлин із творчого життя співачки» (Україна молода, № 43, 2009. — С. 12); «Більшість робіт виконана в **ахроматичній** гамі, що дає змогу зосередити увагу глядача на пластичних та ритмічних особливостях композицій» (УТ, № 6, 2011. — С. 63); «У фотосерії **Lucid Dreaming** художники створюють **караваджівські** композиції у **трешевому** пострадянському антуражі» (УТ, № 36, 2010. — С. 56); «Головне — не купитись на **псевдоПіросмані»** — всміхаються усі художники» (УТ, № 7, 2011. — С. 62).

Слова-унікуми утворюються у зв'язку з появою нових видів мистецтва. До них відносимо такі: **аерографію** «малюнки на автівках», **беклекерство** «мистецтво подорожувати дикунами»; **стрит-арт** «малюнки на вулицях, стінах будинків»; **відео-арт** «мистецтво уміло й художньо відобразити щось у відеоряд»; **дрімдайверство** «мистецтво подорожувати уві сні», **дрімдайверів** ще називають астральними **сталкерами**; **енелтерство** «мистецтво нейролінгвістично програмувати дії людини»; **фаер-шоу** «шоу вогню»; **фрізлайтерство** «малювання з допомогою світла»; **мистецький макдональдз** «мистецтво не заради мистецтва, а лише як спосіб забезпечити легке життя». Наприклад, «Чи знаєте ви, хто такий **енелтер?**» (K1, «Скептик», 2011, 12:37); «...між лекцією Яніни Пруденко про **відео-арт**, школою перформансу та рожевою **стрит-арт** пантерою Олексія Хорошка зв'язку ніякого» (УТ, № 36, 2010. — С. 54); «Кілька невдах **беклекерів** (туристів-дикунів), які ненароком опинилися посеред цього безладу» (УТ, № 33-34, 2010. — С. 59); «Ти можеш у такий спосіб забезпечити собі легке життя, продукуючи своєрідний **«мистецький макдональдз»** (УТ, № 22, 2011. — С. 57).

Отже, слова-унікуми зі сфери мистецтва, які функціонують у сучасному українському мас-медійному дискурсі, розширюють номінативну структуру української мови. Серед слів-унікумів у мистецькому дискурсі кількісно переважають унілекси, які пов'язані з телебаченням та кіномистецтвом, особливо з початковим елементом **теле - , відео-, кіно-**. Проте ця проблема потребує подальших досліджень, адже потрібно проаналізувати увесь спектр мистецьких слів-унікумів, не обмежуючись лише кіномистецтвом, телебаченням, музикою, літературою, театром, образотворчим та дизайнерським мистецтвом, деякими новими видами мистецтв.

Список використаних джерел:

1. Жовтобрюх М. А. Мова української періодичної преси (кінець XIX — початок XX ст.). / М. А. Жовтобрюх. — К., 1970. — 302 с.
2. Стишов О. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) / О. Стишов. — К., 2003. — 387 с.
3. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу / І. Огієнко. — К. : Абрис, 1991. — 272 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укладач і головний редактор В. Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. — 1440 с.
5. Багацький В. Культурологія: історія і теорія світової культури XX століття : навчальний посібник / В. Багацький. — К. : Кондор, 2007. — 304 с.
6. Режим доступу: <http://aphorism.org.ua>.

In the article artistic unique words are discovered, classified and analysed in mass media discurs.

Key words: art, unique words, culture, discurs.

Отримано: 15.08.2011 р.

УДК 94(477.43)''1918''378.4

О. М. Кравчук, Н. М. Мельник

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
Вінницький технічний коледж*

ЗАСНУВАННЯ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (1918 Р.). СПОГАДИ В. ПРИХОДЬКА

У статті на основі спогадів В. Приходька висвітлюється створення Кам'янець-Подільського державного українського університету у 1918 рр. Показано внесок В. Приходька у розвиток вищої освіти Поділля.

Ключові слова: вища освіта, В. Приходько, гетьманат, земство.

Проблема розвитку вищої освіти на Поділлі у 1918 р. розпочала активно досліджуватися на початку 90-х рр. XX ст. Найбільший внесок в цю справу зробили М. Баюк [1], О. Завальнюк [1; 2], О. Комарницькій і В. Стецюк [6; 7], В. Гудима [2], М. Кукурудзяк і М. Собчинська [8], О. Малюга [9] М. Тимошик [13] та ін. Проте науковцями опрацьовано не всі джерела, оскільки деякі з них перебувають за межами України. До таких належить і друга частина спогадів В. Приходька «Під сонцем Поділля», машинопис якої зберігається в архіві Української Вільної Академії наук (Нью-Йорк, США). Спогади В. Приходька висвітлюють широкий спектр питань з розвитку освіти і культури на Поділлі у 1917-1920 рр. Мета статі — на основі неопублікованих мемуарів В. Приходька висвітлити розвиток вищої освіти на Поділлі у 1918 р.

Віктор Кіндратович Приходько (1886-1982 рр.) був одним з провідних політичних діячів Поділля доби українських визвольних зма-